

امام صادق(ع)؛ پایه‌گذار اندیشه اعتدال اصیل اسلامی

امام صادق(ع) با تعامل سالم و سازنده خود، آرای مذاهب گوناگون اسلامی، از عقل‌گرایهای افراطی معتزله گرفته تا نقل‌گرایهای افراطی اهل حدیث را مورد نقد و بررسی قرار داد و فکر اعتدال اصیل اسلامی را که همان شیعه جعفری است، پایه‌گذاری کرد که تا امروز نیز تداوم داشته است.

امام صادق(ع) با تعامل سالم و سازنده خود، آرای مذاهب گوناگون اسلامی، از عقل‌گرایهای افراطی معتزله گرفته تا نقل‌گرایهای افراطی اهل حدیث را مورد نقد و بررسی قرار داد و فکر اعتدال اصیل اسلامی را که همان شیعه جعفری است، پایه‌گذاری کرد که تا امروز نیز تداوم داشته است.

حجت الاسلام و المسلمین حمزه‌علی بهرامی، مدرس جامعة المصطفی(ص) العالمیه، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) درباره شیوه تعامل امام با گروه‌ها و مذاهب مختلف اعتقادی و کلامی زمانه خود گفت: امام صادق(ع) در روزگاری می‌زیست که جهان اسلام پای خود را از شبه‌جزیره عربستان بیرون نهاده بود و حوزه جغرافیایی جهان اسلام بسیار وسیع شده بود؛ به‌طوری که از شمال شرق به ماوراءالنهر، از جنوب به یمن، از جنوب شرق به شبه‌جزیره هند و از سمت غرب و شمال غرب به شمال آفریقا، مغرب و حتی اندلس منتهی می‌شد.

وی افزود: وسعت جغرافیایی دنیای اسلام موجب شده بود که فرهنگ‌های مختلف از جوامع گوناگون اعم از ایران، یونان، روم، هند و... به مرکز جهان اسلام (بغداد) سرازیر شوند. راه یافتن فرهنگ‌های مختلف و تضارب آراء و اندیشه‌ها، فضایی را در جهان اسلام به وجود آورده بود که منجر به رشد نوعی عقل‌گرایی مفرط و الحاد و ظهور گروه‌های ملحد و زندیق شده بود.

حجت‌الاسلام بهرامی با اشاره به این‌که این گروه ملاحده حاضر به پذیرش نص (قرآن و حدیث) و تابعیت از آن نبودند، ادامه داد: شرایط انتقال قدرت از بنی‌امیه به بنی‌عباس این فرصت را به امام صادق(ع) داد تا با اقدامات علمی و فرهنگی خود به مقابله با چنین اندیشه‌هایی برخیزند. بنی‌عباس با شعار «#171؛الرضا من آل محمد(ص)» بر سر کار آمده بودند و از همین روی نمی‌توانستند اهل بیت(ع) را تحت فشار قرار دهند.

تعامل امام صادق نه تنها با جهان اهل سنت و موحدان اهل کتاب و حتی فراتر از آنان زندیق‌ها و ملاحده، تعامل سالم و سازنده‌ای بود و حتی مطابق منابع برخی از صحابه بزرگ امام(ع) در آغاز خود ملحد بودند و با مشاهده برخورد و تعامل خوب و سازنده امام(ع)، تابع امام شده و به مکتب حقه شیعه می‌گرایند.

وی با بیان این‌که امام صادق(ع) از این فرصت پیش آمده برای اقدامات علمی - فرهنگی استفاده کرد، گفت: بنابر نقل منابع تاریخی، در برخی از کلاس‌های امام(ع) حدود چهارهزار تن حاضر می‌شدند. این امر باعث تبلیغ تشیع در جهان اسلام و پایه‌ریزی عقاید و احکام و اعتقادات شیعه شد؛ تا آنجا که در تاریخ از شیعه اثنی‌عشری به شیعه جعفری تعبیر کرده‌اند و این امر خود مرهون زحمات امام صادق(ع) در آن زمان بوده است.

این استاد حوزه و دانشگاه خاطرنشان کرد: زمانی که این فرصت به دست امام صادق(ع) افتاد، امام نه تنها آرای مذاهب گوناگون اسلامی - و به‌ویژه اهل سنت - را مورد نقد و بررسی قرار داد، بلکه فراتر از اهل سنت، با تمام گرایش‌های کلامی از عقل‌گرایهای افراطی معتزله گرفته تا نقل‌گرایهای افراطی اهل حدیث و ظاهرگرایان به مقابله برخاست.

وی تصریح کرد: امام صادق(ع) با تعامل صحیح و سازنده خود، توانست فکر اعتدال اصیل اسلامی را که همان شیعه جعفری است، پایه‌گذاری کند که تا امروز نیز تداوم داشته است. به یک معنا به اعتقاد بنده مهم‌ترین عاملی که باعث گسترش علم کلام و گسترش شیعه اعتدالی در زمان امام صادق(ع) شد، آن بود که امام(ع) فضا را برای بحث و مناظره و مجادله احسن فراهم کرد.

مدرس جامعة المصطفی(ص) العالمیه در بخش دیگری از سخنان خود اظهار کرد: در منابع آمده که وقتی فردی زندیق به نزد امام(ع) می‌آمد و با ایشان به مباحثه می‌پرداخت، امام(ع) چندان به سخنان وی گوش می‌کرد که برخی از صحابه ایشان بیم‌ناک شده و گمان می‌کردند که امام تابع آنان شده است! امام(ع) پس از آن‌که کاملاً به سخنان آنان گوش می‌کرد، به نقد آرای آنان می‌پرداخت.

ظهور تمدن عظیم اسلامی در قرن 3 و 4 مرهون زحمات امام صادق(ع) است

وی افزود: به اعتقاد بنده، یکی از عوامل پیشرفت شیعه و نیز مذاهب کلامی دیگر در زمان امام صادق(ع) آن بود که به افراد فرصت

داده می‌شد تا در فضاهای کاملاً علمی - و نه سیاسی - آرای خود را مطرح کنند و به نقد و بررسی آرای مختلف بپردازند. حتی به اعتقاد بنده ظهور شخصیت‌های برجسته‌ای چون ابوریحان بیرونی، ابن‌سینا و... در تمدن عظیم و شکوفای اسلامی در قرن سوم و چهارم مرهون زحمات امام صادق(ع) و همان فضای باز سیاسی و اعتقادی است.

این استاد حوزه و دانشگاه بیان کرد: اکنون نیز ما اگر بخواهیم علوم مختلف - به‌ویژه علوم دینی و اعتقادی - رشد و پیشرفت کنند، باید اجازه بدهیم که دانشمندان با آرای مختلف بدون ترس و راهمه آرای خود را مطرح کنند تا نقد و بررسی آرای مختلف باعث پیشرفت علم و تمدن شود.

وی خاطرنشان کرد: به هر حال تعامل امام صادق نه تنها با جهان اهل سنت و موحدان اهل کتاب (مسیحیان و یهودیان) و حتی فراتر از آنان زندیق‌ها و ملاحده، تعامل سالم و سازنده‌ای بود و آنان در فضایی و بدون هیچ ترس و فشاری نظرات خود را مطرح می‌کردند و حتی مطابق منابع برخی از صحابه بزرگ امام(ع) در آغاز خود ملحد بودند و با مشاهده برخورد و تعامل خوب و سازنده امام(ع)، تابع امام شده و به مکتب حقه شیعه می‌گرایند.